

Bondgenootschappen smeden en collectief in actie komen

Het is het verdelen
van de macht dat
belangrijk is,
niet het verdelen
van voedsel.

Vraaggesprek met Susan George bij gelegenheid van haar deelname in Tilburg aan de op 10 januari 2008 gehouden conferentie 'Een comfortabele waarheid - *Groei naar een duurzame en solidaire economie*'.

Susan George is mede-oprichter en -directeur van het in Amsterdam gevestigde Transnational Institute, en schrijfster van meerdere boeken.

Hoe is het mogelijk dat er sprake is van honger en ondervoeding, terwijl er wereldwijd genoeg voedsel is voor iedereen?

Dat er sprake is van honger en ondervoeding op zo grote schaal, heeft inderdaad weinig van doen met voedseltekorten. Het hongerprobleem is - helaas voor de miljoenen mensen die niet beschikken over voldoende voedsel - geen technisch probleem. Er wordt meer dan genoeg voedsel geproduceerd. Maar feit is dat voedsel eerst en vooral terecht komt op het bord van rijke mensen. Dat is van alle tijden. Voedsel gaat niet naar waar het nodig is, maar waar het geld is, waar koopkracht is. Weet u wat de eerste twee producten zijn waar een grotere vraag naar ontstaat zodra mensen hun inkomen zien toenemen? Dat zijn vlees en energie. Voor één kilo vlees is gemiddeld zo'n vijf kilo veevoer nodig. Veel voedsel wordt op die manier door de meer welgestelde mensen onttrokken aan de menselijke consumptie! Wat ik wil zeggen, is dat - bij een gelijke verdeling en puur uitgaand van het aantal mensen op deze wereld - er weliswaar genoeg voedsel is voor iedereen, maar dat dit gegeven de invloed van macht geheel buiten beschouwing laat. Als je geen geld hebt om voedsel te kopen of als je geen land hebt om voedsel op te verbouwen, dan krijg je te maken met honger; punt uit. Alles draait om macht. Zelfs voedselhulp wordt gebruikt als een instrument om de consumptie van exportproducten te bevorderen. Of neem handel. Handel wordt gebruikt als hefboom om voedingsmiddelen, die vreemd zijn aan een bepaalde cultuur, onderdeel te maken van het voedselpakket van die mensen. Dat gebeurt door de Verenigde Staten al sinds de zestiger jaren. Voedsel en energie zijn ideale producten voor kapitalisme. Mensen kunnen niet zonder; ze hebben het elke dag nodig! En daarbij maakt het niet uit of gewassen geproduceerd worden om te dienen als voedsel of als brandstof voor de auto. Kijk maar naar de hype rond het verbouwen van biobrandstoffen: die veroorzaakt momenteel in de Verenigde Staten een enorme verhoging van de marktprijzen. De boeren die zich daar op toelagen zijn daar heel opgewonden over en tevreden mee; en die zullen dus wel op de Republikeinen stemmen. Wat ik ermee wil zeggen, is: het is een kwestie van macht. Het is het verdelen van de macht dat belangrijk is, niet het verdelen van voedsel.

Denkt U dat de wereld is veranderd sinds de publicatie in 1976 van uw boek "How the other half dies"?

Niet veel. Men is zich meer bewust van het hongerprobleem, maar verder is er niet veel veranderd.

Hoe komt dat?

Omdat de macht volledig is opgeschoven richting de neo-liberalen. Ik heb er pas een boek over geschreven dat in april in het Engels, Frans en Spaans verschijnt: *'Hijacking America'*. Het gaat over hoe de neo-liberalen en neo-conservatieven in de Verenigde Staten met hun ideeën het gezonde verstand en de cultuur, het culturele erfgoed hebben overgenomen. Als je macht wilt, moet je zorgen dat je culturele hegemonie hebt. Dan moet je de cultuur overnemen. Je moet de top van de samenleving - de universiteiten, de media, de instituties, de politieke kaders, denktanks, de advocatuur, de mensen die ideeën naar voren brengen - beïnvloeden en veranderen. Rechts Amerika heeft dat gedaan, op grote schaal.

Wat zijn volgens u de voornaamste mechanismen die honger veroorzaken?

Eén zo'n mechanisme is handel. Neem de NAFTA. Dat is de Noord-Amerikaanse Vrijhandelovereenkomst tussen Canada, de Verenigde Staten en Mexico. Zodra deze was ondertekend, werd Mexico overstroomd met goedkope Amerikaanse maïs. Tenminste 300.000 kleine boeren verloren hun land volledig als gevolg van de goedkope maïs uit de VS. Mensen in de armere streken - Chiapas, Oaxaca - werden door de omstandigheden gedwongen hun land goedkoop te verkopen; om te overleven, om voedsel te kunnen kopen. Vervolgens zien we ze naar de stad trekken. En in de stad worden het - net als al de andere landlozen zonder werk - mensen met honger, mensen die geen kans hebben.

Misschien wel het belangrijkste mechanisme van honger is de accumulatie, de opeenstapeling van macht en geld. In Maleisië en in Colombia draait alles nu om palmolieplantages. Palmolie voor biobrandstof gaat de grote geldmaker worden. De mensen die deze plantages leiden, zijn geen landbouwdeskundigen, geen boeren. Het zijn mensen uit de Colombiaanse elite. Hoe dat zo komt? Wel; je hebt het al niet breed; en het gaat ook nog eens steeds moeilijker. Dan kom ik naar jou toe en zeg: Wil je me je land verkopen? En jij zegt: nee. Dan zeg ik: Dan zal ik wel onderhandelen met je weduwe. Mensen worden op allerlei manieren onder druk gezet. In je eentje kun je daar weinig of niets tegen doen. Wat beter werkt, is collectief verzet. Neem bijvoorbeeld de beweging van landlozen in Brazilië (MST, *Movimento dos Sem Terra*, red.). Die heeft succes gehad. Ze verdedigen hun belangen collectief en dat is goed. Al steunt zelfs president Lula de MST niet volledig.

Denkt u dat de MST een goed voorbeeld is voor andere landen?

O zeker. MST is een goed voorbeeld, net als Via Campesinas een goed voorbeeld is. Overal waar mensen bondgenoten maken, zijn ze een goed voorbeeld voor anderen. Het gaat om een collectief opstaan. Sommige mensen willen delen, willen proberen een meer gelijke, meer eerlijke en meer rechtvaardige wereld tot stand te brengen op het niveau van individuen. Ook dat is goed. Mensen moeten doen wat ze kunnen. Ik wil ze niet ontmoedigen. Maar dat zal de problemen niet oplossen. Het gaat echt om een collectief opstaan.

Hoe moet dat georganiseerd worden?

Begin hier! Zeg tegen de mensen dat ze zich moeten aansluiten bij bestaande coalities, zoals Via Campesinas. Dat ze zich moeten aansluiten bij de AMAP ⁽¹⁾. Dat is een associatie om consumenten en producenten dicht bij elkaar te brengen zodat er een verbond ontstaat, een collectieve overeenkomst met lokale boeren die een aantal mensen of gezinnen voorzien van hun groenten of melk. In Frankrijk is het een groot succes! Je reduceert op die manier het aantal kilometers dat voedsel moet afleggen. Denkend in termen van voedselkilometers is de vraag: Hoeveel kilometer heeft deze yoghurt feitelijk afgelegd voordat het bij mij aankwam? Hoe ver moest deze aardappel reizen voordat hij werd gewassen, gesneden, tot frites gemaakt en ingevroren? Het gaat vaak om duizenden kilometers. Je brengt mensen zo bij wat voedselvoorziening werkelijk is en wat het tot voor kort nog was. Nog maar 60 jaar geleden waren we gewend te leven met de seizoenen. We aten groente van het seizoen.

Dit soort initiatieven maakt mensen niet alleen meer bewust maar het garandeert de lokale landbouwers, de producenten, ook een inkomen. En het draagt ertoe bij dat ze hun land niet verliezen. In Frankrijk heb je kleine boeren die onder enorme druk staan omdat zeer grote landbouwbedrijven de markt domineren.

Ik denk dat ook Fair Trade activiteiten heel goed zijn en dat het concept van voedselsoevereiniteit heel belangrijk is. Voedselsoevereiniteit is veel belangrijker dan voedselzekerheid. Voedselzekerheid gaat alleen maar over de vraag: hebben we genoeg te eten? Bij voedselsoevereiniteit gaat het erom wie het voedsel heeft geproduceerd, welke afstand het heeft moeten afleggen en of er een eerlijke prijs op zit. Is het ingekocht door een supermarktketen of betrokken van een lokale boer? Het gaat over de voedselvoorziening van zaadje tot het moment dat het je bord heeft bereikt; al dat soort vragen.

Is het mogelijk de bewustwording hieromtrent te vergroten bij ondernemingen en corporaties?

Dat hangt ervan af welke. Ik denk dat 'bondgenoten' het sleutelwoord is. Wie zijn je bondgenoten? Niemand van ons kan het alleen doen. Hongeractivisten kunnen dat niet, solidariteitsorganisaties niet, vakbonden niet. Als we ons niet aaneensluiten, worden we gepakt. Je hoeft het niet op alle fronten met elkaar eens te zijn maar je moet elkaar wel vinden wat betreft het gezamenlijk doel. Laten we de overeenkomsten zoeken. Wat we met ondernemingen moeten doen, is allereerst beslissen dat we eerlijk met elkaar willen praten. Dan moeten we vaststellen wat onze belangen zijn. De zakenwereld heeft belang bij het verkopen van producten, bij meer consumenten, bij lagere prijzen. Wij hebben belang bij iets anders. We moeten als het ware een cirkel trekken om onze belangen en dan moeten we kijken of er een overlap is en waar die zit. En dat is dan een stukje gezamenlijkheid waar je op kunt bouwen.

We moeten als het ware een omslagpunt bereiken. Gaan we voor die tijd niet een finale crisis meemaken?

Jouw voorspelling is net zo goed als de mijne. Ik blijf hopen dat we als menselijk ras slim genoeg zijn om iets te doen vóórdat we in een algehele catastrofe belanden. Maar ik weet het niet.

Hoe kunnen we helpen deze omslag te bereiken, misschien eerder dan we denken?

Waar we het over hebben, is het creëren van een win-win situatie. We hebben het over winst voor de consument, winst voor de zakenwereld, en winst voor de natuur. Winst ook voor Europa. Waarbij één ding zeker is: Wat het milieu betreft hebben we geen tijd meer. Dus als we bondgenootschappen kunnen sluiten, laten we het dan doen.

Wat nu nodig is, is het ontstaan van wereldwijde grote coalities van partijen: regeringen, bedrijven en burgers. Die zitten elkaar nu nog wel eens in de weg. Wat ook noodzakelijk is: een Keynesiaans investeringsplan dat niet alleen een dreigende recessie voorkomt, maar ook de wereldeconomie duurzaam maakt. Regeringen overal ter wereld moeten handelen als in een oorlogssituatie en mensen mobiliseren voor een duurzame economie. En overheden moeten de economische elite, voor wie alleen eigenbelang telt, zwaar belasten en het geld, dat dit oplevert gebruiken voor investeringen in duurzame productie- en leefmethoden.

Er is een groot verschil tussen uw boek "How the other half dies"(1976) en "Een andere wereld is mogelijk als..." (2004). In het eerste boek spreekt u mensen vooral aan als individu, in het laatste groepen en NGO's. Is daar een reden voor?

Toen ik "How the other half dies" schreef, waren er wel actieve organisaties, maar het waren geen organisaties als de NGO's van nu. Ze waren niet gericht op wereldwijde veranderingen. Als er toen een betoging was tegen de Wereldbank kwamen er 100 tot 150 mensen opdagen. Nu, vijftientig jaar later, zijn dat er 1500.

Lopen we niet het gevaar dat er eenzelfde kloof ontstaat tussen mensen en organisaties als er nu ook is tussen gewone burgers en de politiek? Acties worden nu vooral gevoerd door NGO's.

Dat is misschien wel zo, maar het is ook een absoluut feit dat het altijd minderheden zijn geweest die voor verandering zorgden.

Moet hiervoor ook niet een zeker draagvlak zijn? Dat is waar een organisatie als WereldDelen op bescheiden schaal aan probeert bij te dragen.

Jullie organiseren individuen tot een meer collectieve actie. Een volgende stap kan zijn om een deel van je actie op één lijn te brengen op een ander niveau, op het regionale of nationale of Europese niveau. Bondgenootschappen aangaan. Sommige mensen zouden zich op basis daarvan kunnen aansluiten omdat ze niet geïnteresseerd zijn in het lokale, maar wel in het Europese niveau. Er zijn nu bijvoorbeeld heel veel organisaties die op het niveau van Europa werken.

Denkt u dat uw kinderen en kleinkinderen gelukkiger zullen zijn dan u?

De Internationale Arbeids Organisatie van de Verenigde Naties heeft een zekerheidsindex ontworpen aan de hand van verschillende vormen van economische zekerheid. De Europese landen staan wat zekerheid betreft aan de top. Niets aan de hand dus, zo lijkt het althans. Maar realiteit is, dat het juist deze zekerheden zijn, die nu bij de meeste regeringen onder vuur liggen. De meeste Europese regeringen proberen de componenten die deel uitmaken van deze economische zekerheid terug te

schroeven of te verwijderen. We zijn bezig een echt neoliberaal Europa op te bouwen. Het is een Europa met accumulaties, een Europa waarin 10% van de mensen heel rijk zal zijn en 90% er het beste van zal proberen te maken. Het zijn op dit moment vooral de technocraten en de mensen met geld, die bepalen wat er gebeurt. En hun motto is: Alles voor onszelf en niets voor anderen. Als zij blijven doorzetten en er geen verzet tegen komt, dan denk ik dat de kans groot is dat onze kinderen en kleinkinderen slechter af zullen zijn. Slechter in termen van een onzekerder bestaan; in termen van werk, de natuur, gezondheid.

U klinkt niet erg optimistisch.

Ik werk niet met de termen optimisme en pessimisme. Ik werk met termen als hoop. En ik probeer te zoeken naar kritieke punten, naar omslagpunten. Je weet nooit wanneer ze optreden. Wie weet ontstaat er een kritische massa waardoor er echt dingen kunnen veranderen. Dat is ook waarom ik denk dat individuele actie wel belangrijk is. Je weet niet wat de effecten zijn van iets dat je doet. De meeste mensen zullen ongetwijfeld lijken te falen, maar ze dóen tenminste iets waardoor veranderingen ten goede mogelijk worden!

Bert Nederbragt & John Habets

⁽¹⁾ AMAP = *Association pour le Maintien d'une Agriculture Paysanne*. Zie voor meer informatie <http://aliancepec.free>.

Bron: Werelddelen 39

Voor meer informatie: www.werelddelen.nl